

Význam a prínos rokovaní Vatikánu a Československa v 60. rokoch 20. storočia v živote katolíckej cirkvi v Československu

Stanislav Dzuričko

<https://doi.org/10.54937/nhe.2023.12.2.66-82>

The importance of negotiations between Vatican and Czechoslovakia in 1960s and their impact on life of catholic church in Czechoslovakia

Abstract: *The main objective of this study is analysis of the positions of the Vatican and Czechoslovakia during mutual negotiations, considering of political and social changes in 1960s with influences on the situation of catholic church in Czechoslovakia.*

In following paragraphs there are analyses of mutual relations between state and church in Czechoslovakia during the 1950s, which had an influences to situation and relations between state and church in 1960s, informations about the changes in eastern politic of Vatican, starting of negotiations in the context of Second council of Vatican, which has an influence on life of catholic church in Czechoslovakia, and finally there are analyses of mutual negotiations between Vatican and Czechoslovakia during the 1960s.

Importance of the study is based mainly on the analyses of mutual negotiations and partial results of that negotiations, including the influences to concrete chapters of church life in Czechoslovakia in the historical context of individual events. That could contribute to detail exploring of mutual relationships between the czechoslovakian state aparate and catholic church.

The main object of the study was fulfilled, although in the future it is not excluded that can occur as well as new historical insights on the issue.

Keywords: *Vatican City State, Czechoslovakia, mutual negotiations, international relations.*

Úvod

Príspevok prináša pohľad na rokovania Vatikánu a Československa v 60. rokoch 20. storočia a ich priamy dopad na život katolíckej cirkvi v komunistickom Československu. Prínos príspevku spočíva v analýze rokovacieho procesu a jeho výsledkov v kontexte tzv.

ostpolitiky Vatikánu v danom období, a v snahe priniest' komplexnejší pohľad na vzťahy medzi Vatikánom a Československom v danom období, ktoré boli dôležitými pri usporiadaní života katolíckej cirkvi v Československu, nakoľko od roku 1948 bola katolícka cirkev pod kuratelou moci štátu a jeho orgánov.

pápež Ján XXIII.

Významným rokom z hľadiska vývoja diplomatických vzťahov Vatikánu a Československa bol rok 1958, kedy bol za pápeža zvolený Angelo Giuseppe Roncalli, ktorý prijal meno Ján XXIII.¹, a ktorého pontifikát sa stal symbolom „otepl'ovania“ vzťahov Svätej stolice voči krajinám vo sfére vplyvu Sovietskeho zväzu. Ján XXIII. reflektujúc skutočnosť, že komunistické režimy v Európe sa naplno etablovali a rozdelenie Európy sa ukázalo byť trvácnejšie a oba ideologické protipóly natoľko závažné, že dosiaľ vedená studená vojna mohla prepuknúť do nového vojnového konfliktu, dospeli k presvedčeniu, že vzniknuté napätie je možné zmierniť iba dialógom a rokovaniami s oboma zainteresovanými stranami – Západným demokratickým blokom a najmä Východným komunistickým blokom. Práve vo vzťahu k Východnému bloku sa Svätá stolica usilovala o opätovné nadviazanie diplomatických kontaktov, pričom jej hlavnou úlohu bolo hájiť záujmy tvrdo prenasledovaných cirkví v krajinách Východného bloku a urobiť maximum preto, aby boli dôsledky mocenských zásahov totalitných štátov voči jednotlivým cirkvám minimalizované v čo najväčšej možnej miere. Katolícka cirkev aj naďalej zotrvala na odmietavých stanoviskách voči komunistickej ideológii, nie však voči jednotlivým komunistickým režimom v štátoch Východného bloku, s ktorými nevyučovala spoluprácu v záujme vyššieho dobra. Tieto aktivity katolíckej cirkvi začiatkom 60. rokov 20. storočia sú označované ako „vaticánska východná politika“, resp. „vaticánska ostpolitik“. Podľa memoárov

---

¹ Vlastným menom Angelo Giuseppe Roncalli (25.11.1881 – 3.6.1963), za kňaza vysvätený 10.8.1904, v pápežských službách od roku 1921, kde sa podieľal na zriadení pápežskej misijnej organizácie, v roku 1925 prijal biskupskú vysviacku a pápež Pius IX. ho v tom istom roku vymenoval za apoštolského nuncia v Bulharsku, kde pôsobil do roku 1934, v rokoch 1934 – 1944 pôsobil ako apoštolský delegát pre Turecko a Grécko, po vypuknutí II. svetovej vojny pomáhal v židovskému obyvateľstvu pomocou tranzitného víza Apoštolskej delegácie, v rokoch 1944 – 1952 pôsobil ako apoštolský nuncius vo Francúzsku, dňa 12.1.1953 bol menovaný za kardinála pápežom Píom XII., pápežom od 4.11. 1958 do 3.6.1963.

Agostina Casaroliho, vatikánskeho diplomata, bola vo vatikánskej východnej politike kľúčovou práve postava pápeža Jána XXIII., ktorý zmenil spôsob komunikácie Svätej stolice vo vzťahu k ostatným cirkvám, náboženstvám, a tiež ku krajinám. Ján XXIII. uprednostňoval pred ultimatívnyimi a nemennými vyhláseniami vzájomné rokovania a rozhovory, ktoré viedli vatikánski diplomati, na ktorých pápež apeloval, aby používali zmierlivejší tón a snažili sa byť empatickejší a snažili sa pochopiť i tých, ktorí zastávajú odlišné názory a vytvorit' prostredie vzájomnej dôvery, aby sa napriek rozdielnym názorom nikto necítil byť urazený.² Tento postoj bol súčasťou politiky zmiernovania napätia, ktorá sa začala formovať na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia vo vzťahoch medzi oboma blokmi. Sľubný vývoj politiky *détente* bol načas prerušený kvôli kubánskej kríze v októbri roku 1962, po ktorej, aj vďaka významnému pričineniu pápeža Jána XIII., pokračovali oba bloky v otepľovaní vzájomných vzťahov až do konca sedemdesiatych rokov, kedy nanovo prepukla studená vojna.

Jedným z hlavných cieľov vatikánskej ostpolitik bolo usporiadanie vzťahov s krajinami východného bloku, nakoľko si pápež Ján XXIII. a jeho nástupcovia uvedomili, že komunistické režimy sú už naplno etablované a akýkoľvek pokus zmeniť rovnováhu síl v Európe by mohol znamenať vypuknutie nového ozbrojeného konfliktu, korigovali svoj postoj smerom ku krajinám východného bloku. Práve osobnosť pápeža Jána XXIII. zohrala vo východnej politike Vatikánu významnú úlohu, nakoľko zo svojej diplomatickej praxe vedel, že cesta k porozumeniu a konsolidácii vzťahov s krajinami východného bloku vedie iba cez vzájomné rokovania. Významnými skutočnosťami, ktorými si pápež Ján XXIII. naklonil predstaviteľov Východného bloku, boli jednak jeho roľnícky pôvod a silné sociálne cítenie, no ešte väčšmi jeho neúnavné úsilie o mier, ktoré zhrnul v encyklike *Pacem in Terris*. Rokovaniami s krajinami Východného bloku poveril Ján XXIII. diplomatov pod vedením Agostina Casaroliho.³

kardinál Agostino Casaroli

² CASAROLI, Agostino. *Trpezň v trpělivosti*, s. 37.

³ Agostino kardinál Casaroli (24.11. 1914 – 9.6. 1998), taliansky kňaz vysvätený r. 1937, v rokoch 1940 – 1961 bol zamestnaný ako úradník na Štátnom sekretariáte vo Vatikáne. Ján XXIII. ho vymenoval za námestníka tajomníka Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti a od roku 1967 sa stal tajomníkom tejto kongregácie. 16.7.1967 bol vysvätený za biskupa a ako vedúca osobnosť vatikánskej diplomacie viedol jednania Vatikánu s krajinami východného bloku a bol hlavným spolupracovníkom vo vedení politiky voči krajinám východného bloku za pontifikátu pápežov Pavla VI. a Jána Pavla II. (1978 – 1998). V roku 1979 ho pápež Ján Pavol II. povýšil na kardinála a v rokoch 1979 – 1990 zastával funkciu štátneho sekretára.

Casaroli bol človek veľmi zdvorilý, ale keď to bolo potrebné, vedel byť aj priam útočný. Casaroliho veľmi kritizovali najmä pre jeho „ostpolitiku“. Na jednej z nespočetných súkromných audiencií u Svätého Otca Pavla VI. sa nato sťažoval a ten mu s úsmevom povedal: „*Monsignor, kritizujú vás, ale myslia tým mňa.*“ To len dokresľuje, akú veľkú dôveru mal tento vyjednávač u Svätého otca.

Zmena kurzu zahraničnej politiky Vatikánu neušla pozornosti ani československej komunistckej propagande, ktorá pre dosiahnutie svojich cieľov, najmä klamstvá a rôzne dezinpretácie a šírila ich pomocou svojich masovokomunikačných prostriedkov. Denník Rudé právo vníma spomínané zmeny vo vatikánskej zahraničnej politike v súvislosti s osobou pápeža Jána XXIII., ktorého považuje za iniciátora zmien. Do popredia dáva najmä jeho encykliku *Pacem in Terris*, ktorou pápež dáva do popredia myšlienky mieru a pokojného nažívania medzi oboma blokmi, pričom autor článku tendenčne konštatuje, že tí, ktorí sa snažia zničiť úsilie Svätej stolice o mier, sú západné krajiny a ich predstavitelia. Z článku badat' istú názorovú rozpačitosť, keď na jednej strane vyzdvihuje mierotvorné úsilie pápeža Jána XXIII., no na strane druhej badat', že komunistický názor na katolícku cirkev ostáva nezmenený, teda cirkev je naďalej považovaná za prežitok stredoveku a za tú, ktorá vykorisťuje chudobných ľudí, čo sa zdôrazňuje na konci článku.⁴

Reakciou Casaroliho bola odpoveď: „Keď ich propaganda nehľadí na pravdu, to neznamená, že Svätá stolica je oprávnená robiť to isté. Len v pravde a láske možno konať a zvíťaziť.“ Casaroli sa držal tohto svojho principiálneho postoja aj pri rokovaníach s československou vládou delegáciou.

Počiatočná fáza rokovaní v rokoch 1961 – 1963

Rokovania Vatikánu a Československa neoficiálne prebiehali od roku 1961, oficiálne od roku 1963 v kontexte II. vatikánskeho koncilu, ktorého hlavným cieľom bolo otvorenie sa cirkvi súčasnému svetu a sformulovanie postojov cirkvi k novým svetovým problémom.

Na zasadania II. vatikánskeho koncilu boli pozvaní všetci biskupi z Československa, no povolenie vycestovať do Vatikánu, a teda aj zúčastniť sa koncilových jednaní, dostali iba biskupi František Tomášek, Eduard Nécsey, Ambróz Lazík a Jozef Čársky, ktorý však v roku 1962 zomrel. Biskupovi Róbertovi Pobožnému bola povolená účasť až od druhého zasadania koncilu. Účasť ostatných biskupov, ktorí boli vo väzení,⁵ či v internácii,⁶ alebo tajne vysvätení,⁷ bola vylúčená. Biskupov na prvom zasadaní koncilu sprevádzali aj štátu lojálni kapitulní vikári, a to Josef Beneš a Antonín Stehlík, ako reprezentanti Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva, ktorí neboli na koncilové rokovania pripustení, no ich účasť v delegácii biskupov bola štátom nanútená, v opačnom prípade by na koncil nevycestoval nik. Druhého zasadania koncilu sa zúčastnili vyššie spomenutí biskupi, vrátane Róberta Pobožného. Ostatní biskupi povolenie k účasti nedostali ani tentokrát, no štátna moc ich, v prípade J. Vojtaššáka, L. Hlada a S. Zelu, prepustila z väzenia,

⁴ Zahraničná tlač o encyklike Jána XXIII. *Rudé právo*, 13.4. 1963, číslo 103, s. 6.

⁵ Vo väzení boli biskupi Ján Vojtaššák, Štefan Barnáš, Vasiľ Hopko, Stanislav Zela, či Štěpán Trochta.

⁶ Internovaní boli biskupi Josef Beran, Josef Hlouch, či Karel Skoupý.

⁷ Medzi tajne vysvätených biskupov patrila napr. biskup Pavol Hnilica.

či uvoľnila z internácie (o. i. aj arcibiskupa Berana). Delegácia ordinárov bola aj tentokrát sprevádzaná „pokrokovými“ cirkevnými hodnosťami, ale už nie J. Benešom a A. Stehlíkom, ktorí sa pre svoje prorežimné postoje v očiach Vatikánu úplne zdiskreditovali. Nahradili ich kapitulní vikári Eduard Oliva a Štefan Záreczky, ktorých vystúpenia boli miernejšie a pre Vatikán prijateľnejšie, a to do takej miery, že Eduard Oliva dostal ako jediný z prorežimných duchovných povolenie k účasti na zasadnutiach koncilu.⁸

O priebehu druhého vatikánskeho koncilu, ako aj o účasti českých a slovenských biskupov na jeho jednotlivých zasadaniach, informovala československá dobová tlač prostredníctvom svojich denníkov či občasníkov. Udalostiam okolo prvého zasadania koncilu venoval pozornosť aj denník ÚV KSČ Rudé právo. V rozsiahlejšej glose sa v jej úvode venuje bezpečnostným opatreniam a obmedzeniam, ktoré považuje za nie veľmi účinné. Celkovo hodnotí koncil ako pozitívny krok cirkvi voči požiadavkám moderného sveta. Vyzdvihuje osobu pápeža Jána XXIII., ktorého považuje za mierotvorcu a potenciálneho reformátora cirkvi.⁹ Na nepresnosť a skreslenosť informácií ohľadom II. vatikánskeho koncilu v československej tlači upozornil biskup Ambróz Lazík na jednej zo svojich homílií počas vianočných sviatkov koncom roku 1963 a vyzýval veriacich, aby takýmto informáciám neverili.¹⁰

Prítomnosť československých biskupov v Ríme 12. októbra 1962 a možnosť ich priameho dialógu s najvyššími predstaviteľmi Vatikánu poslúžila pre čiastočné zorientovanie sa Vatikánu v situácii v ČSSR. Zároveň poslúžila aj k priamej ponuke na ďalšie rokovania Československej vláde. Koncilových otcov sprevádzali do Ríma deväť kňazi ako ich osobní tajomníci, ktorých vybralo najvyššie stranícke vedenie. Boli to funkcionári prorežimného mierového hnutia katolíckeho duchovenstva a agenti, alebo informátori štátnej bezpečnosti. Ich úlohou bolo pozorne sledovať pohyb koncilových otcov a podávať o ňom podrobné hlásenia. Štátna bezpečnosť ich využívala aj preto, aby do situácie aktívne zasahovali, ovplyvňovali rozhodnutia biskupov, izolovali ich od vonkajšieho sveta a bránili im v slobodnom a účinnom koncilovom pôsobení. Za takýchto okolností, keď sprievodcovia, tajomníci, agenti i veľvyslanectvo sledovali každý ich krok, nútili ich ku konaniu proti ich vôli a vyhrážali sa im dôsledkami možnej neposlušnosti po návrate domov, neprekvapovalo, že konciloví otcovia sa cítili zneistení a zastrašení. Koncilovým otcom z Československa sa dostalo vreľého prijatia zo strany Svätej stolice ako aj samotného pápeža, ktorý ich ihneď na začiatku pobytu v Ríme, a potom viackrát počas každého zo štyroch koncilových zasadnutí, pozval na súkromnú audienciu. V novembri roku 1962 sa kardináli – členovia Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti – po dlhej diskusii vyjadrili v prospech rokovaní okrem iných krajín spoza „železnej opony“ aj s Československom. Slovenskí biskupi, Nécsey, Lazík a Pobožný, podporili myšlienku otvorenia rokovaní medzi Svätou stolicou a Československom dúfajúc, že prinesie aspoň čiastočné zlepšenie postavenia miestnej cirkvi.¹¹

⁸ PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci*, s.118; BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolícká cirkev v Československu*, s. 39.

⁹ Zápas s prítomnosťou. *Rudé právo*. 3.1.1963. číslo 3, s. 3.

¹⁰ PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci*, s. 135.

¹¹ HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica*, s. 83 – 85., CASAROLI, Agostino. *Trížeň v trpělivosti*, s. 133 – 135.

Rokovania prebiehali v prísne tajnom režime na diplomatickej úrovni. Za Československú stranu viedol rokovania vedúci odboru pre veci cirkevné Ministerstva školstva a kultúry Karel Hruža¹² a náčelník III., po reorganizácii II. správy Ministerstva vnútra Miroslav Košnar,¹³ ktorého začiatkom roku 1965 vystriedal pracovník ideologického oddelenia ÚV KSČ Lubomír Valchař. Zo strany Vatikánu viedol rokovania vyššie spomenutý štátny podsekretár svätej stolice A. Casaroli a vedúci oddelenia Štátneho sekretariátu Luigi Bonginiano. Základom pre začatie oficiálnych rokovaní bol písomný záznam „pro memoria“, ktorý biskup Eduard Nécsey odovzdal ministrovi školstva Františkovi Kahudovi po návrate z prvého zasadania II. vatikánskeho koncilu. Karel Hruža mal povest' nekompromisného vyjednávača, ktorý presadzoval útočný ateistický svetonázor. A. Casaroli na vyjednávaniach pôsobil skromne, robil si v tichosti poznámky, ktoré partneri prinášali na stôl. Avšak, ako náhle sa ujal slova, začal vyvracať jeden bod po druhom. Hovoril ticho, presvedčivo, ale tvrdo.

Písomný záznam „pro memoria“ bol výsledkom neoficiálnych rokovaní, ktoré prebiehali od roku 1961, a kontaktov v priebehu prvého zasadania II. vatikánskeho koncilu. Z písomného záznamu vyplýva, že Vatikán mal evidentný záujem cirkevne upraviť riadenie jednotlivých diecéz.¹⁴ Obavy Vatikánu obzvlášť vyvolával nedostatok biskupov a verných kňazov, chrbtovej kosti tradičného pojatia cirkvi, ktorej existencia bez tradičných štruktúr bola ohrozená. Štátne a stranícke orgány sa zhodli, že iniciatívu zo strany Vatikánu nie je potrebné okamžite zamietnuť. Dôvodom, prečo viesť rozhovory, bola podľa ministerstva školstva a kultúry možnosť získať ešte širší vplyv na zloženie najvyššej cirkevnej hierarchie v štáte. Existovala možnosť, že výsledky jednaní by mohli viesť k upevneniu pozície tzv. „lojálneho kňazstva“. Presadenie kapitulných vikárov do biskupských funkcií by tak znamenalo jasnú demonštráciu, že cesta ku kariére vedie aj v cirkvi cez úplnú lojalitu k vládnucemu režimu. Predsedníctvo ÚV KSČ jednoznačne rozhodlo, že rozhovory povedú iba zástupcovia štátnej správy a samotným jednaniam tak venovalo významnú pozornosť.

Osoba arcibiskupa Berana ako zámienka pre prerušenie rokovaní

Jednanie medzi A. Casarolim a československou delegáciou v Prahe 12. – 14. mája 1963 predznamenovalo obsah aj spôsob všetkých nasledujúcich rozhovorov až do r. 1967. Princípiálnou otázkou zo strany zástupcov československej delegácie, podmienujúcou akýkoľvek ďalší pokrok v rokovaníach, bolo ďalšie pôsobenie arcibiskupa Berana. Štátna správa sa od počiatku 60. rokov snažila vyvíjať nátlak na arcibiskupa, aby dobrovoľne odišiel do

¹² Karel Hruža (13.6.1921 – 31.5.2002), člen KSČ od roku 1945, pôvodným zamestnaním robotník, v rokoch 1947 – 1949 bol vedúcim tajomníkom OV KSČ v Kolíne, v rokoch 1950 – 1953 vedúcim kádrového oddelenia ministerstva informácií, v rokoch 1953 – 1956 vedúcim kádrového odboru ministerstva školstva a kultúry, v rokoch 1956 – 1968 a 1969 – 1971 bol vedúcim SÚC, od roku 1971 pracoval na Úrade predsedníctva vlády.

¹³ Miroslav Košnar (5.1.1926), pôvodným povoláním bol robotník, od roku 1945 členom KSČ, v roku 1948 začal pracovať v aparáte KSČ, v rokoch 1954 – 1957 študoval Vysokú stranícku školu pri ÚV KSSS v Moskve, od 1.4.1963 začal pracovať na ministerstve vnútra vo funkcii náčelníka III. správy SNB a od 1.4.1964 ako náčelník II. správy SNB, 31.3.1968 požiadal o uvoľnenie z funkcie a 26.7.1968 bol odvolaný. V dobe okupácie ČSSR vojskami varšavskej zmluvy sa zúčastnil na potlačení „kontrarevolučných živlov“ v českých krajinách. Od 1.2.1969 sa stal zástupcom HS-ŠtB, v rokoch 1969 – 1973 námestníkom ministerstva vnútra ČSSR.

¹⁴ PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci*, s. 123 – 125.

Ríma, alebo aby sa stiahol do úplného ústrania bez možnosti zasahovať do riadenia pražskej arcidiecézy. To by si však vyžadovalo jeho rezignáciu na funkciu arcibiskupa, čo on rázne odmietal. Po krátkom váhaní Vatikán nepristúpil na zúženie problému jednaní len na osobu internovaného arcibiskupa Berana. Československá strana nakoniec dospela k záveru, že Beranova internácia je z medzinárodného hľadiska kontraproduktívna a dňa 5. októbra využila jeho ochoty ku zloženiu sľubu vernosti a zároveň ho presvedčila k podpisu prehlásenia, že nebude vykonávať úrad arcibiskupa Pražského a ukončila jeho internáciu. Casaroli v ďalších jednaniach postupne akceptoval nereálnosť Beranovho návratu na biskupský stolec. Jednania 5. – 12. februára v Ríme nakoniec prekvapivo vyriešili ďalšie pôsobenie Berana. Priebeh jednaní rozvírilo predchádzajúce vyhlásenie pápeža Pavla VI. o menovaní Jozefa Berana kardinálom, na čo československá delegácia reagovala ostrým protestom. Československá delegácia si bola dobre vedomá skutočností, že je v nevýhode, nerobila z toho síce žiadnu tragédiu, ale bola nútená vyjadriť svoj postoj k tejto novej situácii.

Jozef Beran na návšteve u Jána Vojtaššáka v Senobradoch

Uvedomovala si, že by sa mohli doviest' do konca jednania z novembra minulého roka s definitívnym schválením obidvoch prehlásení ohľadne vtedy už predpokladaných biskupských menovaní, medzi nimi bolo tiež aj menovanie apoštolského administrátora pre Prahu. V skutočnosti sa prišlo nato, že to nebude až tak jednoduché. Každopádne sa zdalo nevyhnutným dojednať aspoň bod týkajúci sa Prahy, a to práve preto, že monsignor Beran tým, že sa stal kardinálom, prestane byť naďalej vnímaný vo svete ako biskup impeditus. Ako sa dalo predpokladať, vláda sa chopila poslednej možnosti a večer 4. februára

sa dostavil do Ríma Karel Hruža.¹⁵ Vatikán predložil tri varianty riešenia. Prvá predpokladala Beranov návrat do funkcie arcibiskupa. Druhá počítala s jeho odchodom do Ríma a možnosťou návratu do vlasti. Tento návrh bol spojený s podmieneným obsadením diecéz. Tretia možnosť bola Beranov trvalý odchod do Ríma, avšak požadovala urýchlené obsadenie pražskej diecézy, inak by Vatikán odporúčal arcibiskupovi návrat do Prahy. Československá strana všetky návrhy zamietla a Casaroli predložil 9. februára ďalšie dva alternatívne návrhy. Prvý počítal s Beranovým trvalým pobytom a s podmienkou, že do funkcie apoštolského administrátora bude menovaný František Tomášek. Druhý predpokladal, že k dohode o obsadení pražského stolca nedôjde a v tom prípade by sa arcibiskup vrátil do Československa. Československý zástupcovia 12. februára súhlasili s prvým návrhom, došlo teda k zhode a Beranova kauza bola vyriešená. Komunistické vedenie ČSSR vzalo správu o výsledkoch vyjednávania so zástupcami Svätej stolice na vedomie a 16. februára postup delegácie schválilo.¹⁶

Jednania tak nakoniec dospeli k záverom, že arcibiskup Beran odcestuje do Ríma, kde si prevezme kardinálsku hodnosť a do vlasti sa už nevráti. Za apoštolského administrátora Prahy bol vybraný František Tomášek. Monsignor Tomášek s uvedeným rozhodnutím súhlasil. Casaroli sa s Beranom stretol 17. februára, aby ho oboznámil s podmienkami dohody, s ktorými smutný Beran napokon súhlasil aj napriek tomu, že nechcel opustiť svoju vlasť. Nakoniec zvíťazila v jeho rozhodovaní skutočnosť vidieť po niekoľkých rokoch pražskú diecézu v rukách administrátora, ako je monsignore Tomášek nad váhaním, a to súčasne v záujme cirkvi v celom Československu. Dokument o povolení vycestovania Berana do Ríma bol obojstranne podpísaný 18. februára 1965. Vatikánske noviny *L'Osservatore Romano* a Československá tlač uverejnili stručné správy o Tomáškovom menovaní a o Beranovom príchode do Ríma. Československá tlač interpretuje odchod a trvalý pobyt v Ríme kardinála Berana ako prianie Svätej stolice súvisiace s plnením jeho kardinálskych povinností.¹⁷ V skutočnosti to bola práve československá strana, ktorá sa usilovala o to, aby sa Beran z Vatikánu do Československa už nevrátil. Počas koncelebrácie omše konanej dňa 25. februára 1965 pápež Pavol VI. nad hrobom Sv. Petra predal monsignorovi Beranovi odznak jeho hodnosti a počas tohto obradu ho menoval kardinálom s titulom „Santa Croce in via Flaminia“. Keď pristupoval monsignor Beran k pápežskému trónu, novému kardinálovi sa dostalo mimoriadnej pozornosti. Pápež vstal a srdečne ho objal, na čo veriaci v bazilike začali nadšene tlieť.¹⁸

Po Beranovom odchode z Československa aj napriek odstráneniu závažnej prekážky, ktorú predstavovala jeho kauza, došlo k faktickému prerušeniu vyjednávania. Vatikán síce usiloval o vyjednávania, ale Československá strana neprejavovala záujem a nasledujúce obdobie bolo poznačené spormi o koncilných vystúpeniach, predovšetkým pre-

---

¹⁵ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolícká cirkev v Československu*, s. 42 – 43.

¹⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 308 – 309.

¹⁷ Menovanie do cirkevných funkcií. *Katolícke noviny*. 28. 2. 1965, č. 9, s. 1.

¹⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 318, 320.

javy kardinála Berana, ako aj slovenských biskupov pôsobiacich v emigrácii k situácii a postavení cirkvi v Československu. Československá vláda oznámila Vatikánu ochotu pokračovať v jednaniach až v januári 1967.¹⁹

Obnovenie rokovaní v roku 1967

Vyjednávania sa uskutočnili 22. – 24. mája. Vatikán však rozhodne ne zahájil rokovania s tak úzkym programom, akoby si československá strana priala. Tou najdôležitejšou otázkou bol pre Svätú stolicu celý právny rámec života cirkvi a charakter československých zákonov. Medzi zásadné požiadavky patrili najmä:

- obsadenie voľných diecéz vyhovujúcimi biskupmi,
- formulácia tzv. štátneho sľubu,
- odvolanie štátnych zmocnencov a umožnenie komunikácie biskupov s Vatikánom,
- výuka náboženstva a situácia v kňazských seminároch,
- vyriešenie ďalšieho osudu štátom zrušených reholí a kongregácií,
- vyriešenie právneho postavenia Gréckokatolíckej cirkvi,
- poskytnutie väčšieho priestoru a slobody cirkevnej tlače,
- konkrétne prípady internácie a väznenia kňazov a biskupov.²⁰

Zďaleka nie všetky témy sa preberali s patričným dôrazom. Československá strana odsunula veľmi dôrazne problematiku Gréckokatolíckej cirkvi a problematiku reholí. Československá strana bola pripravená upustiť od nekompromisného presadzovania Olivu na biskupský stolec, avšak za predpokladu, že polovicu zo šiestich návrhov na obsadenie biskupských stolcov budú tvoriť tzv. „pokrokoví kandidáti“.²¹ Najintenzívnejšie sa tak jednalo o osude voľných diecéz. Vatikán odmietol československú požiadavku, aby sa najskôr vyriešila otázka troch diecéz (nitrianskej, rožňavskej a královohradeckej). V tejto snahe čiastočne uspel, v novembri 1964 sa tak v Ríme jednalo o obsadení všetkých siedmich diecéz. Problémom sa stala postava kapitulného vikára z Litoměřic, Eduarda Olivu. Československá strana jednoznačne podmienila svoj súhlas s inými kandidátmi práve touto nomináciou. Vatikán ale nerešpektoval požiadavku na vymenovanie Olivu za biskupa, čo aj po návrate do Prahy 6. júna 1967 kardinál Casaroli tlmočil Československej strane. Za týchto okolností sa ďalšie jednania stali bezpredmetnými. Na základe uznesenia predsedníctva ÚV KSČ mali zo šiestich prípadne obsadených diecéz prevziať tri doterajší kapitulní vikári. Casaroli zopakoval námietky Vatikánu voči osobe Eduarda Olivu. Jeho snahy vyšli naprázdno, jednania sa prakticky rozpadli. Návrhom československej strany nepredlžovať jednania sa 7. júna 1967 vyjednávania na nasledujúce tri roky prerušili.²²

---

¹⁹HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica*, s. 54; PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci*, s. 127 – 128.

²⁰CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánska jednaná*, s. 27.

²¹BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolícká cirkev v Československu*, s. 43; CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánska jednaná*, s. 30.

²²HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica*, s. 98, 100, 122; BUKOVSKÝ, Ján. *Spomienky spolovníka*. Bratislava: Spoločnosť Božieho Slova. 2006, s. 20.

Pražská jar a nová koncepcia cirkevnej politiky

Rok 1968, rok obrodného procesu a krátky čas tzv. Pražskej jari, znamenal pre cirkev viac než len slobodné nadýchnutie. Viera, že čas útlaku odchádza, bola utvrdzovaná vo všetkých smeroch. 21. marca odstúpilo vedenie MHKD a kolaborantská organizácia zanikla. O šesť dní nato rezignovalo štátom dosadené vedenie Českej Katolíckej charity, podobné kroky nasledovali v slovenskom Spolku svätého Vojtecha, obmeňovali sa aj redakčné rady Katolíckych novín a Duchovného pastýře a profesorské zbory na bohosloveckých fakultách. Toto z časti vnútrocirkevné dianie malo svoj dosah aj na zmeny v štátnej správe. Zasadnutie ÚV KSČ 21. marca prerokovalo *Pripomienky ku koncepcii cirkevnej politickej práce a vzťahu spoločnosti k veriaciim a návrhy na ďalší postup*. Dokument síce zdôrazňoval nutnosť zvyšovania úrovne marxistickej výchovy, na druhej strane však pripustil neúnosnosť doterajšej praxe a deformácií v platných cirkevných zákonoch a v tejto súvislosti urgoval potrebu prevziať iniciatívu na poli demokratizácie cirkevnej politiky. Po prerokovaní uvedeneho materiálu došlo k rade zásadných krokov. Najdôležitejším bola rezignácia doterajšieho riaditeľa cirkevného sekretariátu Karla Hružu, ktorého nahradila 25. 03. 1968 sociologička Erika Kadlecová.²³ Spolu so svojimi spolupracovníkmi zo Sociologického ústavu ČSAV pristupovala k vzájomným vzťahom s novou dynamikou. Pod jej vedením bola vypracovaná nová koncepcia cirkevnej politiky, ktorú 16. júna 1968 schválilo predsedníctvo ÚV KSČ. Zásadnou zmenou bol postoj štátu k návratu v minulosti internovaných či väznených biskupov do ich diecéz. Spornou otázkou však zostávalo postavenie biskupov vysvätených tajne. Krátkodobej zmeny bolo dosiahnuté v doposiaľ nepriechných jednaniach o legalizovaní reholí a kongregácií. Nepochybne, medzi prevratné zmeny patrí aj obnovenie Gréckokatolíckej cirkvi v ČSSR v júni 1968.²⁴

Pražský biskup, apoštolský administrátor František Tomášek navštívil dňa 25.01.1968 Sekretariát pre veci cirkevné ministerstva kultúry a informácií ČSSR a informoval jeho pracovníkov o úmysle stretnúť sa s novým prvým tajomníkom ÚV KSČ Alexandrom Dubčekom. Podnet na to mu dal list, ktorý mu krátko predtým doručil posol nitrianskeho biskupa Eduarda Nécseya, v ktorom ho biskup požiadal, aby sa v uvedenej veci ujal iniciatívy. Nécsey navrhoval, aby list adresovaný A. Dubčekovi obsahoval požiadavku zaradiť do duchovnej služby tých kňazov, ktorí nemali štátny súhlas na výkon funkcie, rozšíriť vydávanie náboženskej literatúry, umožniť väčší duchovný vplyv cirkvi na mládež a povoliť činnosť laikov. 28. marca českí a slovenskí biskupi poslali vláde ČSSR memorandum, v ktorom navrhli najmä obnovenie rokovania vlády s Vatikánom, odstránenie protináboženskej perzekúcie, nezasahovanie štátu a jeho orgánov do vnútorného

²³ Erika Kadlecová (20.6.1924 – 15.12.2012), do KSČ vstúpila bezprostredne po II. svetovej vojne, v rokoch 1945 – 1946 bola zamestnankyňou krajského výboru v Brne, v rokoch 1947 – 1952 vyučovala na Ústrednej politickej škole KSČ v Prahe, kde bola v rokoch 1951 – 1952 vedúcou katedry dialektického materializmu, zároveň v roku 1951 vyštudovala Filozofiu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, od roku 1952 zamestnankyňou ČSAV, pôvodne členkou oddelenia vedeckého socializmu, začiatkom 60. rokov založila oddelenie teórie náboženstva, ktorého sa stala vedúcou, medzinárodný ohlas mal jej sociologický výskum religiozity Severomoravského kraja v roku 1963, v roku 1966 uskutočnila empirický výskum religiozity mládeže v socialistických krajinách, v marci 1968 sa stala vedúcou Sekretariátu pre veci cirkevné na ministerstve vnútra, v lete 1969 bola z tejto funkcie odvolaná a v roku 1970 vylúčená z KSČ, bola jednou zo signatárov Charty 77.

²⁴ CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánská jednání*, s. 33 – 35.

života cirkvi, obnovenie činnosti rádov, reholí a gréckokatolíckej cirkvi, slobodnú náboženskú výchovu mládeže a prístup cirkvi k hromadným oznamovacím prostriedkom.²⁵

Pokiaľ však ide o československo-vatikánske vzťahy a o využitie nových možností, ktoré „Pražská jar“ priniesla, je možné hovoriť o premeškanej príležitosti. V aktivite Vatikánu o nadviazanie na rokovania z roku 1967 pokračoval Casaroliho spolupracovník Giovanni Cheli,²⁶ ktorý niekoľkokrát nadviazal styky s ministerstvom zahraničných vecí ČSSR, ktorého predstavitelia termín rokovaní presne neurčili, čo odôvodňovali procesom federalizácie republiky.²⁷ V skutočnosti však noví predstavitelia SÚC presadzovali skôr rokovania s československými biskupmi, ako so Svätou stolicou, pretože považovali usporiadanie cirkevných pomerov v Československu za problém týkajúci sa domácej politiky. Vatikánski diplomati tak zohrali v tomto období iba úlohu akýchsi pozorovateľov a skôr vyčkávali, ako sa bude situácia vyvíjať v nasledujúcich obdobiach.²⁸ Veľký sen o demokratizácii pomerov v Československu sa rozplynul 21. augusta 1968 inváziou spojeneckých vojsk Varšavskej zmluvy a postupnou tzv. normalizáciou. Rok po invázii v auguste 1969 monsignor Tomášek pricestoval do Ríma s cieľom informovať Svätého otca, že prezident republiky, generál Ludvík Svoboda, vyslovil pranie dosiahnuť čo najskôr uzavretie zmluvy s Vatikánom. Ku skutočnej obnove formálnych vzťahov došlo až v októbri v r. 1970 v Ríme.

Výsledky rokovaní Vatikánu a Československa v rokoch 1963 – 1967

Štyri roky trvajúce jednania, vrátane siedmich konzultácií, však nepriniesli pokrok v zásadných otázkach. V predchádzajúcich kolách vyjednávani sa podarilo dosiahnuť niekoľko menej zásadných výsledkov. Bol prepustený internovaný biskup Karel Skoupý na základe prezidentskej amnestie zo 4.10. 1963, bol prepustený z väzenia Ján Vojtašák, Stanislav Zela a Ladislav Hlad a v ďalších rokoch bolo prepustené značné množstvo uväznených kňazov a v máji 1964 opustil brány väznice aj gréckokatolícky biskup Vasiľ Hopko,²⁹ ktorého prepustenie osobne žiadal Casaroli pri niekoľkých jednaniach. O väznení a nechote prepustenia Vasiľa Hopka sa dozvedáme aj z exilového periodika Mária, v ktorom sa konštatuje, že napriek prebiehajúcim rokovaniam je biskup Hopko stále väznený a je, v tom čase, jediným väzneným biskupom v celej ČSSR.³⁰ Táto správa je zároveň, zdá sa, jedinou správou v tlači, v ktorej sú spomenuté rokovania Vatikánu a Československa v 60. rokoch, keďže na ďalšie podobné správy, týkajúce sa rokovaní, sme pri výskume dobovej tlače nenarazili. Zároveň Československá strana prisľúbila, že postupne odvolá štátnych zmocencov a umožní biskupom kontakt s Vatikánom. Na druhej strane, Vati-

²⁵ BYSTRICKÝ, Valerián a kol. *Rok 1968 na Slovensku a v Československu*. Bratislava: Prodama s. r. o. 2008, s. 48.; PEŠEK Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci*, s. 172 – 174.

²⁶ Giovanni kardinál Cheli (4.10.1918 – 8.2.2013), za kňaza vysvätený 21.4.1942, vyštudoval Pápežskú lateránsku univerzitu a Pápežskú diplomatickú akadémiu, od roku 1952 pracoval na nunciatúrach v Guatemale, Španielsku a Taliansku, na prelome 60. a 70. rokov hlavným vyjednávačom v Československu, v roku 1978 bol vysvätený za biskupa a bol menovaný apoštolským nunciom pri OSN v New Yorku.

²⁷ CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánská jednání*, s. 46 – 47.

²⁸ CASAROLI, Agostino. *Trížeň v trpělivosti*, s. 152 – 153.

²⁹ BORZA, Peter. *Blagoslažený Vasiľ Hopko, prešovský pomocný biskup (1904 – 1976)*. Prešov: Petra, 2003, s. 68 – 69.

³⁰ Biskup Hopko ešte stále zatvorený. *Mária*. 1964. číslo 3 – 4, s. 8.

kán prehlásil, že nebude biskupom brániť v zložení kontroverzného sľubu vernosti republike ovládanej boľševickým režimom a rozhodnutie ponechal na nich samotných. Vatikán prejavil aj ochotu ustúpiť od exkomunikačných dekrétov vydaných z prelomu 40. a 50. rokov v najt'ážších prípadoch, avšak až po dôslednom preskúmaní jednotlivých prípadov.

V súvislosti s neúspechom vyjednávanií treba vyzdvihnúť najmä jeden faktor, a to ochotu Vatikánu jednať s predstaviteľmi štátu cez tzv. domácu hierarchiu. Tento prístup, ktorý napríklad pri vyjednávaniach v Poľsku narazila na taký odpor, že musel byť korigovaný, vatikánsku pozíciu oslaboval. Nie je síce možné obviňovať Vatikán z neinformovanosti o podmienkach života cirkvi v ČSSR, nakoľko sa zvlášť v priebehu II. vatikánskeho koncilu podarilo prelomiť informačnú blokádu, predsa však v konkrétnych situáciách, ktoré vzišli z jednotlivých vyjednávanií, chýbala bez prítomnosti zástupcov domácej cirkvi pružnejšia reakcia. Členovia vatikánskej delegácie síce mali príležitosť s viacerými predstaviteľmi domácej cirkvi (vrátane tých členov, ktorí boli prepustení z väzenia) hovoriť, ale o bezprostrednom kontakte, ktorý by umožnil bližšie spoznať špecifiká a prioritu jednotlivých krokov, môžeme hovoriť len veľmi ťažko. V snahe aspoň duchovne povzbudiť slovenských katolíkov vo vytrvalosti vo viere, keď už diplomatickou cestou nemohol zlepšiť ich situáciu pápež Pavol VI. v roku 1966 potvrdil Pannu Máriu Sedembolestnú ako hlavnú patrónku Slovenska. Povýšenie šaštínskeho chrámu bolo v čase tvrdého protikatolíckeho a protirímskeho ťaženia komunistického režimu aj potvrdením spätosti slovenských katolíkov s katedrálou Svätého Petra v Ríme.³¹

*František Tomášek so slovenskými biskupmi A. Lazíkom a E. Néczeyom
na audiencii u pápeža Jána XXIII. v roku 1962*

³¹HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica*, s. 106 – 107.

Tým najdôležitejším, čo stálo za krachom jednaní, bol jednoznačne prístup československého vedenia. Komunistická moc dôsledne sledovala svoju líniu s využitím propagandy a s jednostranným informovaním o priebehu rokovaní. Na začiatku rokovaní r. 1963 československé vedenie vstupovalo do rokovaní so sebedomím, že Vatikán je v nevýhode, a preto nie je potrebné robiť kompromisy. Do posledného kola rozhovorov v máji 1967 zase s tým, že nie je dôvod prosiť Vatikán o ústupky a komunistická moc sa rozhodla pre hľadanie vlastných riešení. Toto stanovisko potvrdilo aj vystúpenie zástupcu ŠTB na porade bezpečnostných služieb socialistických krajín po ukončení rozhovorov v júni 1967, kde bola vyslovená téza, že Vatikán svojimi pozitívnymi heslami zakrýva svoje skutočné protisocialistické zámery. Vo vlastnom príspevku zdôraznil náčelník 9. odboru II. správy MV podplukovník Václav Pulec, že „...*Vatikán stále predstavuje vonkajšieho mimoriadne organizovaného protivníka a sám pápež Pavol VI. vystupuje veľmi ostro a útočne proti marxistickému ateizmu a na boj s ním orientuje celú cirkev*“.³² Jednania podľa neho boli vedené zo strany Vatikánu neústupne v snahe dosiahnutia jednostranných výhod smerujúcich k upevneniu vplyvu Vatikánu s cieľom podkopat' socialistické zriadenie v ČSSR. Za týchto podmienok nemohli viesť rokovania k obojstranne prijateľným výsledkom.

Zhrnutie

Na základe uvedených skutočností môžeme konštatovať, že začatý dialóg zo strany Vatikánu s komunistickými krajinami, vrátane ČSSR, mal v prvom rade viesť k uľahčeniu údelu cirkvi v týchto krajinách. Podľa vatikánskeho hlavného vyjednávača kardinála Casaroliho to bola stratégia malých krôčikov, cesta k náprave neštandardnej náboženskej situácie v Československu. Neoficiálne rokovania začali v roku 1961 a pokračovali v roku 1962 medzi československými biskupmi, ktorí prišli do Vatikánu na zasadanie II. vatikánskeho koncilu a vatikánskym štátnym sekretárom Agostinom Beom.

Oficiálne rokovania začali 12. mája 1963 v Prahe, na základe písomného záznamu „pro memoria“, ktorý adresovala vatikánska strana, prostredníctvom biskupa Eduarda Nécseya československému ministrovi školstva a kultúry Františkovi Kahudovi. Evidentný záujem na realizácii rokovaní mala Svätá stolica, ktorá takto v rámci svojej novej východnej cirkevnej politiky, prezentovanej pápežom Jánom XXIII., chcela nadviazať kontakt s cirkvami v štátoch Východného bloku. Rokovania medzi Vatikánom a Československom boli vždy iniciované Svätou stolicou, pôvodne sa mali konať na neutrálnej pôde, no československá strana trvala na stretnutiach na pôde rokovacích štátov, teda v Prahe a vo Vatikáne. V Prahe sa konali rokovania v máji, v septembri a v novembri roku 1963, v novembri roku 1964, vo februári a v októbri roku 1965 a napokon v máji a júni v roku 1967. Vo Vatikáne sa rokovalo v septembri roku 1963, v novembri roku 1964 a vo februári a októbri roku 1965. Hlavnými aktérmi rokovaní boli za vatikánsku stranu diplomat Agostino Casaroli a za československú stranu vedúci štátneho úradu pre veci cirkevné Karel Hřůza a pridelený úradník ministerstva vnútra ČSSR, resp. agent ŠtB.

---

³² CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánská jednání*, s. 30.

V počiatočnej fáze rokovaní v rokoch 1963 – 1965 bolo hlavným cieľom vatikánskej diplomacie dosiahnuť zrušenie proticirkevných zákonov a nariadení z 50. rokov, prepustenie väznených biskupov, kňazov a rehoľníkov na slobodu, odstránenie štátnych zmocnencov z biskupských úradov, obsadenie diecéz biskupmi menovanými Vatikánom a predovšetkým účasť všetkých československých biskupov na zasadaniach II. vatikánskeho koncilu. Možno konštatovať, že československá strana odmietla akúkoľvek korekciu štátnej politiky voči Katolíckej cirkvi, ústretovým krokom z československej strany bolo prepustenie biskupov z väzby, avšak tí sa nemohli ujať svojich úradov, ale boli internovaní v penziónoch a zariadeniach pre seniorov. Čo sa týka účasti biskupov na koncilových zasadaniach, štát súhlasil s vycestovaním iba tých biskupov, ktorí zastávali svoj úrad, na ktorý mali štátny súhlas, pričom ostatní biskupi na koncil vycestovať nemohli. Pri otázke obsadenia diecéz nenastala zhoda ani kompromis medzi aktérmi, keď štát odmietol akceptovať navrhovaných kandidátov Vatikánu, napr. v úrade pražského biskupa Josefa Berana. Vatikán odmietol vysvätiť za biskupov štátom navrhovaných kapitulných vikárov, napr. za pražského biskupa Eduarda Olivu, na ktorého boli uvalené cirkevné tresty v zmysle kánonického práva. Trňom v oku československých úradov bola práve osoba pražského biskupa Josefa Berana, ktorý patril medzi významné osoby Katolíckej cirkvi v Československu, a ktorého sa snažili československé úrady donútiť emigrovať do Ríma ešte začiatkom 60. rokov. Československá strana podmienila pokračovanie ďalších rokovaní s Vatikánom Beranovým odchodom do Ríma s podmienkou, že sa do ČSSR už viacej nevráti. Vatikán napokon učinil ústretový krok a A. Casaroli sa dohodol s J. Beranom, na jeho stálom pôsobení v Ríme, kde mu pápež Pavol VI. udelil hodnosť kardinála. Došlo aj k dohode medzi Československom a Vatikánom ohľadom obsadenia pražského biskupského stolca, kde bol menovaný biskup František Tomášek, ktorému bol udelený štátny súhlas. Napriek spomínaným skutočnostiam došlo k prerušeniu rokovaní zo strany Československa, ktorého zámienkou sa stali kritické výroky kardinála Berana na pôde II. vatikánskeho koncilu k náboženskej situácii v Československu.

Rokovania, iniciované Casarolim, boli následne obnovené v roku 1967. Ciele vatikánskej diplomacie boli podobné ako v počiatočnej fáze rokovaní, a to obsadenie voľných diecéz vyhovujúcimi biskupmi, formulácia tzv. štátneho sľubu, odvolanie štátnych zmocnencov z biskupských úradov a umožnenie komunikácie biskupov s Vatikánom, výučba náboženstva a zlepšenie situácie ohľadom kňazských seminárov, vyriešenie ďalšieho osudu štátom zrušených reholí a kongregácií, vyriešenie právneho postavenia Gréckokatolíckej cirkvi, poskytnutie väčšieho priestoru a slobody cirkevnej tlače, či konkrétne prípady internácie a väznenia kňazov a biskupov. Stratégiou československej strany bolo rokovania natáľovať a vyjadrovať sa neurčito, pričom o niektorých otázkach, napr. o otázke Gréckokatolíckej cirkvi, československá strana odmietla rokovať. Aj naďalej trvala na presadzovaní kapitulných vikárov lojálnych komunistickému režimu na biskupské posty a ich dodatočné uznanie Vatikánom. Podmienkou pre ďalšie pokračovanie rokovaní zo strany Československa bolo vymenovanie Eduarda Olivu za litoměřického biskupa, čo Vatikán zásadne odmietol. Návrhom československej strany nepredlžovať jednania sa 7. júna 1967 vyjednávania prerušili a obnovili až v roku 1970.

Medzi historickou obcou nepanuje zhoda najmä vo výsledkoch rokovaní, čo sa týka ich úspešnosti. Vzhľadom na to, že neboli naplnené všetky požiadavky vatikánskej diplomacie, stelesnenej osobou Agostina Casaroliho, mnohí historici považujú rokovania za neúspešné. Podľa našich zistení, však môžeme povedať, že rokovania medzi Vatikánom a Československom v priebehu 60. rokov 20. storočia priniesli aspoň čiastočné úspechy, ktoré v konečnom dôsledku prispeli k obohateniu života v Katolíckej cirkvi v Československu a aspoň k čiastočnému zmierneniu tlaku štátnych orgánov voči Katolíckej cirkvi v Československu.

BIBLIOGRAFIA

Pramene

Publikované pramene:

- BUKOVSKÝ, Ján. *Spomienky spoločníka*. Bratislava: Spoločnosť Božieho Slova. 2006, 146 s. ISBN 9788085223767.
- CASAROLI, Agostino. *Trízneň v trpělivosti : Svatý stolec a komunistické země (1963 – 1989)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelstvo. 2001, 299 s. ISBN 80-7192-621-3.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997, 845 s. ISBN 80-7162-203-6.
- VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : Životopis Josefa Kardinála Berana*. 2. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. 2018, 415 s. ISBN 978-80-87912-67-6.
- VODIČKOVÁ, Stanislava. *Vatikánsky rozhlas 1. : Ohlasy perzekuce katolícké cirkve v Československu 1950 – 1968*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. 2016, 735 s. ISBN 9788087912713.

Dobová tlač:

- Katolícke noviny, roč. 1963 – 1968.
- Mária, roč. 1962 – 1968.
- Pravda, roč. 1963 – 1965.
- Rudé právo, roč. 1962 – 1967.
- Slovak studies, roč. 1962 – 1970.

Články v dobovej tlači:

- Biskup Hopko ešte stále zatvorený. *Mária*. 1964, číslo 3 – 4, s. 8.
- Bonn kontra pápež. *Rudé právo*, 1. 5. 1963, č. 119, s. 7.
- Návrat delegácie československých biskupov a katolíckych duchovných z Ríma. *Katolícke noviny*, 14. 7. 1963, č. 28, s. 1.
- Menovanie do cirkevných funkcií. *Katolícke noviny*, 28. 2. 1965, č. 9, s. 1.
- Návrat účastníkov koncilu. *Katolícke noviny*, 6. 12. 1964, č. 49, s. 1.
- Návrat účastníkov koncilu do vlasti. *Katolícke noviny*, 15. 12. 1963, č. 50, s. 1.
- Odišiel otcovský veľkňaz. *Katolícke noviny*, 9. 6. 1963, č. 23, s. 1.
- Otvorenie druhej časti vatikánskeho koncilu. *Katolícke noviny*, 6. 10. 1963, č. 40, s. 1.

- Pacem in terris – Veľký ohlas mierovej encykliky sv. Otca. *Katolícke noviny*, 21. 4. 1963, č. 16, s. 1.
- Pokračovanie koncilu. *Katolícke noviny*, 7. 7. 1963, č. 27, s. 1.
- S pohľadom do Ríma – Odlet koncilových otcov do Ríma. *Katolícke noviny*, 29. 9. 1963, č. 39, s. 1.
- Správa o ukončení koncilu. *Katolícke noviny*, 24. 2. 1963, č. 8, s. 2.
- Svätému otcovi odovzdali mierovú cenu. *Katolícke noviny*, 19. 5. 1963, č. 20, s. 1.
- Svätý otec Pavol VI. prijal Československých účastníkov koncilu. *Katolícke noviny*, č. 42, s. 1.
- Zahraničná tlač o encyklike pápeža Jána XXIII. *Rudé právo*, 13. 4. 1963, č. 103, s. 6.
- Zápas s prítomnosťou. *Rudé právo*, 3. 1. 1963, č. 3, s. 3.

Literatúra

- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolícká cirkev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2013, 399 s. ISBN 978-807-32531-1-0.
- BORZA, Peter. *Blahoslavený Vasil' Hopko, prešovský pomocný biskup (1904 – 1976)*. Prešov: Petra 2003, 95 s. ISBN 80-89007-40-6.
- BYSTRICKÝ, Valerián a kol. *Rok 1968 na Slovensku a v Československu*. Bratislava: Prodama s. r. o. 2008, 308 s. ISBN 978-80-969782-3-6.
- CHENAUX, Philippe. *Katolícká cirkev a komunizmus v Európe (1917 – 1989) : Od Lenina k Janu Pavlu II.* Praha: Rybka. 2012, 287 s. ISBN 978-80-87067-41-3.
- CORANIČ, Jaroslav, ŠURÁK, Peter, KOPŘIVŇÁKOVÁ, Jana (eds.). *Cirkev v okovách totalitného režimu : Likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v roku 1950*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2010, 474 s. ISBN 978-80-55502-15-1.
- CUHRA, Jaroslav. *Cirkevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 1999, 107 s. ISBN 80-85270-84-6.
- CUHRA, Jaroslav. *Československo-vatikánská jednání 1968 – 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2001, 270 s. ISBN 80-72850-0-83.
- DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků : Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2008, 323 s. ISBN 978-80-73251-70-3.
- GARAUDY, Roger. *Cirkev, komunizmus a kresťania*. Bratislava: Tatran 1951, 229 s.
- HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky 1962 – 1989*. 2. vyd. Bratislava: Lúč 2017, 559 s. ISBN 978-80-8179-059-1.
- HRABOVEC, Emília – BRUGNOTTO, Giuliano – JURČAGA, Peter (eds.). *Chiesa del silenzio e diplomazia pontificia 1945 – 1965. Umlčaná cirkev a pápežská diplomacia 1945 – 1965*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana. 2018, 440 s. ISBN 978-88-266-0140-3.
- KAPLAN, Karel. *Těžká cesta : Spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury. 2001, 177 s. ISBN 80-85959-83-6.
- KOUDELKA, František. *Státní bezpečnost 1954 – 1968 (Základní údaje)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 1993, 217 s. ISBN 80-85270-27-7.

- KOURA, Petr – VANÍČKOVÁ, Vladimíra. *Diktatura versus naděje : Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948 – 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. 2014, 191 s. ISBN 978-80-87912-0-03.
- KÜNG, Hans. *Katolícka cirkev*. Bratislava: Slovart, vydavateľstvo, spol. s r.o. 2003, 255 s. ISBN 8071457515.
- LETZ, Róbert. Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948 – 1989. In *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 67 – 74. ISBN 80-7165-313-6
- LIPTÁK, Richard. *Znovuzrodenie gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968*. Prešov: UNIVERSUM – EU, s. r. o. 2016, 191 s. ISBN 978-80-89046-96-6.
- PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Pod kuratelou moci : Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953 – 1970*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 1999, 292 s. ISBN 80-224-0589-2.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma : Odkaz druhého vatikanského koncilu*. Praha: Vyšehrad. 2016, 246 s. ISBN 978-80-74296-43-7.
- PETRÁŠ, Jiří – SVOBODA, Libor (eds.). *Předjaří. Československo 1963 – 1967*. Praha, České Budějovice: Ústav pro studium totalitních režimů. 2016, 406 s. ISBN 978-80-87912-45-4.
- VNUK, František. Cyrilometodská bohoslovecká fakulta v rokoch 1950 – 1956. In *Historický zborník 6*. Martin 1996, s. 95 – 108.

Adresa autora:

Mgr. Stanislav Dzuríčko

Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta v Košiciach

Inštitút cirkevných dejín, Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stanislav.dzuricko94@gmail.com